

is fellazítják. S jóllehet Pap Károlynak az önvallomást és a történelmi parabolát nem sikerült töretlen ívű, szigorú kompozíciójú drámává ötvöznie, a mű részletzsépségei, költőisége, mondanivalójának fontossága és nemessége kárpótolnak ezért.

E kötet megjelenését követően Pap Károly színműveit néhány kritikus kissé lekcisinylően a romantika tájaira „számúzte”. Nem annyira igazságtalannak, inkább felületeseznek érezzük ezt a megítélést. Mert bár a Pap Károly-darabok stílusa és megoldása olykor valóban romantikus, az írói látásmód, az alapproblémák, a szereplők jellemzése és belső vívódásai alapján e művek is — kivált a *Szent szinpad* és a *Mózes* egyes részletei —, mint a szerző nem egy írása, az expresszionizmussal hozhatók kapcsolatba.

Petrányi Iлона

Jancsó Béla: Irodalom és közélet A bevezető tanulmányt írta: Mikó Imre, a kötetet szerkesztette: Dávid Gyula. Bukarest 1973. Kriterion K. 349 l.

Lapok hasábjain szétszórt, torzóban maradt életmű döntő hányada, a legkülönbözőbb szintű és keletkezési idejű írások rendeződtek az „Irodalom és közélet”-ben posztumusz kötetként. A tanulmányokat, kritikákat, esszéket a szerkesztői elv — tárgyuk szerint — a következőképpen csoportosította: „romániai magyar irodalom”, „magyar klasszikusok”, „irodalomelmélet és világirodalom”, „műkritika és színbírálat”, „ifjúsági közélet”.

A legtöbb figyelmet feltétlenül az első két rész érdemli meg. A „romániai magyar irodalom” a húszas és harmincas évek erdélyi szellemi életének, de az egész erdélyi társadalomnak is érzékeny lelkiismeretű, pontos mutatója. Jancsó Bélának ezek az írásai kordokumentumok; az alapkérdések megfogalmazása és a válasz megkísérlése: mit jelent erdélyinek lenni, ezt vállalni, milyen sajátosságai vannak az erdélyi irodalomnak — és a minden munkájában nyíltan vagy rejtetten meglevő principális kérdés: a hogyan tovább, a jövőért való szüntelen aggodás. Jancsó szavaival: „Akkor döbbenem rá: mit jelentett írónak s Erdélyben születni. Kitaposott útja az érvényesülésnek Budapestre vezetett, erdélyi embernek: *elvezetett a lelketől*. Ha ki ezzel megalkudott: életén át írt benne a hazavágyó lélek. Lelke gyökereit féltve, hogyha itthon maradt, önmaga összehullásának, elkallódásának lát-szója s nézője volt, mert »vidéki« volt.” (Kovács Dezsőnél.)

Benedek Elekről szóló megemlékezésé-

ben pedig váteszi hangon jóslója: „Mert bizony mondom, elpusztulunk mi mind egy szálíg, ha gazdtalan marad Benedek Elek három hagyatéka: a székelység, a nép és az ifjúság.” Szinte minden mondatát idézhetnénk az „Erdély szász szava” című írásának, bizonyosságul az erdélyi nemzetiségnek, a német, a román, a magyar testvériségének őszinte kívánására; a közös sors vállalására. Jancsóban megingathatatlan annak a hite és tudata, hogy Erdély minden kérdése csak belülről, az erdélyiek által oldható meg, és hogy „perspektíváival pedig nagy és új ereje lesz az erdélyi öntudatnak, mely végső, legmagasabb fokán mindig világperspektívát látott, és keleti életformát nyugatival egyeztetett”. (Szántó György.) Nem szabad említetlenül hagynunk a „Vádak az erdélyi magyar irodalom ellen”-t sem, az esztétikai és irodalompolitikai nézeteit leginkább tükröző vitairatot, melyben testvérel, Jancsó Elemér irodalomtörténezzsel száll kemény vitába. Mondandóját — mivel igen széles skálán mozog — meg sem kíséreljük vázolni, csupán a leglényegibb kérdést érintjük: Jancsó Bélának a vulgáris szociologizálás elleni fellépését, az 1935-ből napjainkba hangzó figyelmeztetést: az író „mihelyt tudatosan keres (...) társadalmi feladatokat, mihelyt nem a maga lelkiismerete, hanem külső szempontok, közönség-ízlés, politikai vagy világnézeti programok értelmében, legmélyebb szociális és legmélyebb társadalmi (...) hivatását adja fel”.

A kötet valódi értékeit azonban csak akkor tudjuk lemérni, ha történelmi forrásértékű kordokumentumként vizsgáljuk; így Jancsó Béla világszemléletét, az irodalomhoz való attitűdjét is, a szerző személyén túl, mint a korabeli erdélyi értelmiség legjobbjainak tipikus sajátosságát vesszük szemügyre. Sajnos tipikusnak, korjelenségnek mondható az eszmék, a kitűzött program és a megvalósítás diszharmoniója is. Jancsó Béla esetében: a „világperspektíva” emlegetése és az „Irodalomelmélet és világirodalom” lelkes, magas hőfokú, de felületes, nem a tárgyak által megkövetelt szinten íródott esszéi közt feszülő ellentmondás, a provincializmus elleni harc a provincializmus eszközeivel.

Nyilvánvaló, hogy elsődlegesen már nem a szerzőről, néhány gyengébb, húszéves korában megjelent írásáról, hanem egy *jelenség-ről* van szó; és Jancsó kevésbé sikerült munkái is ezáltal válnak számunkra érdekessé, hogy félresikerültségük jellege és oka: fontos információ. Művészileg, írói művéség szempontjából kiemelkedően a legjobb — csak kora első esszéistáival összemérhető — írásai a Berzsenyiről, Keményről, Vajdáról, Csokonairól szóló, bravúros nyelvi techni-

kával archaizált, hangulatos esszék. És szépek a nekrológok, méltóak Kosztolányi Dezsőhöz, Tóth Árpádhoz, Móra Ferenchez, Juhász Gyulához. A „Műkritika és szinibírálat” újságírói, napi-kritikai jellegű írásai között — bár ennek a fejezetnek a szigorúbb szerkesztői rosta csak használt volna — szintén találunk kultúrtörténeti jelentőségűeket. A kötetet jegyzetek és jól használható névmutató egészíti ki.

Apróság, de mindenesetre meglepő szerénységre vall, hogy a jegyzetek írója — annak ellenére, hogy többször egyes szám

első személyben fogalmaz — nem tünteti fel nevét a jegyzetek végén; és így csak munkája tartalmából lehet valószínűsíteni, hogy azonos a könyv szerkesztőjével, Dávid Gyulával. Kitér az életrajzi adatokat is bőven tartalmazó bevezető tanulmány Mikó Imre tollából: enyhe elfogultsággal, de mindig találóan, igazságra törekvően jellemzi Jancsót is, nemzedékét is. A kötet egészéért, a „romániai magyar írók” sorozatért csak köszönet és dicséret illeti a könyvkiadót.

Köszeghy Péter